

Líbia: fekete arany, fekete piac!

Egy elvben virágzó, keskeny tengerparti sáv, mögötte végtelen tengeri sivatag – ez Líbia. 1,77 millió négyzetkilométer, akár egész Kelet- és Közép-Európa együttvéve, ám mindössze alig hat és fél millió lakost számlál. Stratégiai fontosságú mediterrán mezsgye, a közelmúltban a fekete-afrikai migránsok egyik karavánszerája. Mindez együtt rendre fölkelte a térségben érdekelt hatalmak figyelmét.

Történelmi útkereszteződés

Hódították föníciaiak, később keleten görög kolónia létesült, majd a rómaiak tették magukévá. Leptis Magna romjai arról tanúskodnak, hogy virágzó provincia lehetett. Aztán jöttek az arabok, lejjebb tolták a berbereket, és hozták az iszlám hitet. Majd a 16. században az Oszmán Birodalom egyesítette a térség három részét: az északnyugati Tripolitaniát, az északkeleti Cyrenaicát és a Szahara felé nyúló, hatalmas déli Fezzánt. Aztán beköszönt a gyarmatosítókhoz némi késéssel csatlakozni vágyó Itália, és csak a II. világháború alatt szorították ki a szövetséges haderők. A győztes nyugati hatalmak érdekszféráiból 1951-ben végül független monarchia született.

Idrisz király uralmát Nasszert követő ifjú tiszték döntötték meg 1969-ben egy vértelen puccsal. Ezt követte vezetőjük, az akkor 27 esztendőes Muammar Kadhafi 42 évig tartó szigorú uralma. Ami tény: az ezre-

des sajátos rezsimje alatt az itteni olajvagyon busás bevételeiből bőséggel jutott mindenkinek. Igaz, az öntörvényű vezető vajmi kevésbé kötelezte el magát bármelyik nagyhatalom vagy a demokrácia gyakorlata mellett. Az etnikai-törzsi értelemben sokrétű társadalmat legföljebb a közös határ, az eluralkodó szunnita iszlám, a többségi arab nyelv köti össze, sajátos „nemzeti kultúráról” beszélni túlzás. A helyi irodalomban kevésbé elmélyült emberek legföljebb a keménykezü egyeduralkodó, Kadhafi vezérelveinek gyűjteményére, a *Zöld könyvre* emlékezhetnek. Ám a biztonságra vágyó kisemberek körében terjed a „régí rend” iránti nosztalgia...

2011 óta ugyanis a rezsim bukását, majd Kadhafi kivégzését követően a helyiek hozzászokhattak a mindennapos ütközetekhez. Azóta igazán csak szenvedésben nem szenvednek hiányt. Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa szerint már a Kadhafi csapatai és a felkelők közötti ütközeteknek is vagy 15 ezren estek áldozatul. Három évvel később kirobbant az újabb belháború. A konfliktusok nyomán legalább 350 ezer helyi lakos kényszerült otthona elhagyására. Emellett az ENSZ menekültügyi segélyszervezetei legalább 650 ezren teszik a déli szomszédokból (kivált az ínséges Száhel-övezetből és Északkelet-Afrikából) ide érkezett, jobbára Európába vágyó migránsok lélekszámát. A kritikus térségről okkal elmondható, egyfajta *fekete piac*.

A térség folyvást polgárháborús harcmezővé vált. Az ENSZ és az Európai Unió által is elismert tripoli kabinet azóta is gyöngé lábakon áll. A barokkos túlzással a Nemzeti Egyetértés Kormányának titulált fővárosi testület miniszterelnöke 2015 vége óta a most hatvanesztendő Fájez esz-Szárrádzs építész, gazdag földbirtokos és kereskedő család sarja, akinek apja a király minisztere volt. Fia maga is tárcavezető volt a Kadhafi-rezsimben. Hazai tekintélyét már az is csorbítja, hogy bírálói szerint külső hatalmak ültették a nyakukba. A kabinet bizonytalan létéről jószerivel a főváros határain és egy szűk tengermelléki sávon túl nemigen akar bárki is tudomást venni. Fönmaradását különböző helyi milíciák védelmének köszönheti.

A külhoni közvetítéssel összetákolta kormány ellenfelei a keleti Tobrukba menekültek, itt ülésezik az elvben népi mandátumú parlament. Innen és Bengáziból (Tripolitól vagy ezer kilométernyire) irányítja a rezsim meg- vagy visszahódítására irányuló fegyveres harcát Halifa Haftar önjelölt tábornagy és kissé nagyzóan Líbiai Nemzeti Hadseregnek titulált laza szövetsége.

Az áttekinthetetlen szövevényt csak burjánzóbbá teszi, hogy Moszkva Haftar tábornagyot támogatja – jobbra inkább a Wagner Group „magánbiztonsági cég” másutt is aktív zsoldosaival. Az orosz elnök ugyan határozottan kijelentette: a Kremlnek semmi köze sincs ehhez a föllépéshez, nemzetközi megfigyelők a harc-edzett magánarmádia mögött mindig fölfedezni sejtik a Putyin szakácsának titulált üzletembert, Jevgenyij Prigogyint. Ráadásul miközben az orosz diplomácia Szíria kapcsán rend-

re azt szajkózza, egyedül az ő erőik tartózkodnak ebben a frontországban a legitim Aszad-kormány hívására, a többiek beavatkoznak annak belügyeibe, a líbiai válság esetében épp ellenkező előjellel vitézkedik...

Istápoljtuk, Haftar tábornagy, aki valaha két szovjet felsőfokú katonai intézményben (is) végzett, beszél oroszul. Az elmúlt években többször is találkozott a Kreml képviselőivel (Lavrov külügy-, Sojgu védelmi miniszterrel, Patrussev titkosszolgálati főnökkel stb.). Igaz, a közbülső évtizedekben az amerikai CIA-val is szoros kapcsolatokat építhetett ki, vagy húsz évet töltött a titkosszolgálat virginiai közelében, kettős állampolgár, gyermekei máig ott élnek. Így alighanem mindkét hatalom képviselői árgus szemekkel követik lépéseit.

Második Szíria születőben?

Ezzel szemben a Putyinnal korábban Szíriában együttműködő Erdoğan legújabb külső kalandjaként az év eleje óta török csapatok segítik a tripoli kormány védelmének szervezését és összehangolását. A török egységek létszámát külföldi megfigyelők négyezresre becsülik, de kérdés, hogy Haftar előrenyomulása esetén nem keverednek-e bele a közvetlen harci cselekményekbe.

A helyzet kuszaságát jelzi, hogy Tripoli támogatására Ankara mellett megannyi szíriai törökbarát martalóc, sőt Katar is harcba szállt. Bengázit viszont Egyiptom, Jordánia és némi légierevel az Emírségek is segíti. Az Európai Unió helyi bénuftságát csak fokozza, hogy Franciaország és Olaszország is egymással szemben álló felek mellett foglal állást. Párizs Haftar oldalán áll.

Szakértők megítélése szerint a Líbiában – és déli szomszédságában – föllelhető nyersanyagkincsek csak olajozzák a külső hatalmak érdeklődésének gépezetét.

Amióta tavaly áprilisban Haftar tábornagy „döntő támadást” indított a főváros, Tripoli bevételére (egyelőre mindhiába), csak a polgári áldozatok számát 300 körülre becsülik. A különböző milíciák veszteségeit legföljebb a túloldalon dobolják ki.

Márpedig – bár Ankara kitarított az orosz rakétaelhárító rendszerek NATO-főlháborodást kiváltó hadrendbe állítása mellett – ha a két „illiberális” elnök, Putyin és Erdoğan kapcsolata lehül, ez közvetve hozzájárulhat az utóbbi időben fagyossá vált amerikai–török viszony enyhüléséhez.

Tagadhatatlan, hogy a török ármádia belépésével csak zűrzavarosabbá vált az észak-afrikai ország helyzete. Líbia az Európába irányuló fekete-afrikai migráció átjáróháza. Ugyanakkor Afrika legjelentősebb olajforrásaival rendelkezik (vagy rendelkezhetne). Az Erdoğan támogatását szomjazó tripoli kormány még novemberben megegyezett Ankarával a Földközi-tenger keleti medencéjében húzódó határok átrajzolásában, amely megkönnyítheti az ott sejtett földgázmezők megszerzését és kitermelését. Így partnerévé válhat Törökországnak a rivális államok (Egyiptom, Izrael, Ciprus és Görögország) által ott építendő tengerfenéki gázvezetékkel szemben.

A Tripoli bevételére törekvő Haftar Líbiai Nemzeti Hadserege elvben az ország területének több mint háromnegyedét vonta ellenőrzése alá, ám ezek nagy része sivatag vagy gyéren lakott déli terület, ahol a népesség alig fele él. Ezekben a régiókban is jobbára lazán összefonódó különböző milíciák gyakorolják a hatalmat, ame-

lyek inkább törzsi vagy területi kötődésűek. (Törzsekből pedig – a beduinoktól a tuaregekig és tovább – bővebb a választék, mint a hétköznapi élet közszükségleti cikkeiből.)

A lakosság és a gazdaság java a Földközi-tenger melléki vidékekre összpontosul. Haftar tábornagy jelentős mértékben támaszkodik helyi erők támogatására is, jóllehet – akár néhai barátja és bajtársa, a később vele (is) szembeforduló Kadhafi tette – legszívesebben egyes-egyedül kormányozna.

A török csapatok Tripoliba indulásának napján az LNA ellenerői elfoglalták a Tripoli és Bengázi között félúton lévő Szirte tenger menti városát (Kadhafi szülőhelyét). Szirte stratégiai súlyát sejteti, hogy közel fekszik az úgynevezett olajfélholdhoz, a Haftar által már korábban meghódított líbiai kőolajmezőkhöz.

Vég a végeken – szívdobbanásnyira

A konfliktus lecsöndesítésére törekvő külső erők nyomására az elmúlt hónap(ok) során több tűzszüneti megállapodást kötöttek – jobbá-

ra az érintettek feje fölött. Egy hasonló tervet a tripoli kormány januárban Moszkvában alá is írt, de Haftar puccsszerűen hazarepült, hogy „törzsfőnökeivel” egyeztessen. A ravasz tábornagy taktikai érzékét sejteti, hogy amikor a moszkvai és berlini békéltető tárgyalások közötti héten váratlanul hazautazott, új fegyverhez nyúlt. Blokád alá vonta az olajmezőket és a kikötőket, egyben elfoglalta az olajfeldolgozók jelentős részét. A Nemzeti Olajtársaság (NOC) tiltakozott – mindhiába.

Az ENSZ felügyelete mellett tartott ezutáni berlini tanácskozáson megismételték a békekezdeményezéseket. A tervek szerint az ideiglenes tűzszünet(ek)et kellene fokozatosan tartós fegyvernyugvássá átalakítani. A német fővárosban létrehozott reprezentatív tanácskozáson a konfliktusban érintett külső felek is vállalták, hogy beszüntetik a helyi partnereknek rendszeresített fegyverszállításokat, ám utóbb menten mindkét oldalon kidobolták, milyen csalfa csalások történnek – a másikon. Aztán minden dörgött tovább – az abnormális kerékvágásban.

A szemben állókat mutyiban támogató külső erők egyes jelek szerint fittyet hánynak a különböző közvetítő fórumokon követelt fegyverembargó betartására. Időközben ENSZ-jelentések is beszámolnak arról, hogy a korábban elfogadott egyezség dacára mindkét líbiai harcoló félhez továbbra is érkeznek fegyverek és utánpótlás.

Aligha véletlen, hogy nyugati vezető fórumokon és az Európai Unió külügyminiszteri tanácskozásán újra fölmerült a földközi-tengeri tranzitútvonalak (fegyverszállítások

és menekülő vízi ösvények) ellenőrzését célzó Sophia művelet fontossága. Brüsszeli tervek szerint előrelépést jelenthetne, ha spanyolországi műholdbázisról koordinálhatnák az eddigi mindössze öt tengeri feldeítő repülőgépet és két drónt. Ezek eddig az olajszállítások és -csempészet ellenőrzését igyekeztek szolgálni, ráadásul csak a nemzetközi vizek fölött végezheték tevékenységüket. Ide tartozik, hogy Haftar tábornagy keletről induló erőit a közvetlen szomszédból, az őt támogató Egyiptomon keresztül, a kevésbé ellenőrizhető szárazföldi útvonalakon is képesek segíteni.

De még a tengeri kontrollhoz is további erőkre, sőt hajókra lenne szükség. Igaz, a korábban a menekültek mindenfajta kimentését és bebocsátását mereven ellenző Matteo Salvini már nem Olaszország befolyásos belügyminisztere, ám hírek szerint az osztrák és a magyar kormány is ellenezte a hajók bevetését, amely – megítélésük szerint – csak fölkorbácsolná az újabb migránshullámokat. Végül olyan kompromisszumos megoldást javasolnak, hogy a Sophia menekültmentő missziója idén májusban véget ér, és kizárólag a fegyverembargó betartatását igyekszik ellenőrizni.

A líbiai válság vihara eközben csak nem akar csitulni. Bármilyen hatalmi vákuum vagy bizonytalanság kedvezhet az innen korábban kiszorított Iszlám Állam terrorszervezet és az Al-Káida szélsőségeseknek visszatéréséhez. Halifa Haftar nemrég újfent úgy nyilatkozott: addig nem hagyjuk abba a harcunkat, amíg Tripoliból és hazánk egész területéről ki nem söpörjük a terrorista erőket. Márpedig hogy melyik

oldal kit minősít annak, azt csakis ők mondják meg!

Líbia stratégiai fekvése (és nyersanyagvagyon) egyaránt kiemelt fontosságot ad ennek a váltig megoldatlan gócnak. A szemben álló feleket titkon továbbra is támogató külső hatalmak révén egyelőre marad a kettős hatalom fojtogató léte.

Az ENSZ főtitkára csalódottan botránynak minősítette mindazt, ami az észak-afrikai államban zaj-

lik. Menekültügyi főbiztosa, a sokat tapasztalt Filippo Grandi drámainak írja le a helyzetet: Líbia „egy szívdobbanásnyira van a katasztrofától”. Látéletét írhatta volna jó ideje. És bizvást ragaszkodhat álláspontjához. A szív egyelőre dobog.

A helyi bölcsek – akiket persze a hatalmasok nemigen kérdeznek – régóta hittel vallják: az anarchia egyetlen éjszaka alatt több kárt okoz, mint egy zsarnok száz év alatt!

Líbia – kislexikon

Terület: 1,77 millió négyzetkilométer. Lakosság: 6,5 millió (becsült). Összetétele: arab-berber: 78 százalék, berber: 10 százalék, türk (török): 4,5 százalék, fekete-afrikai: 4,5 százalék, egyéb: 3 százalék. Benne húsz nagyobb törzsi csoportosulás. Vallás: 97 százalék szunnita moszlim, 3 százalék kopt keresztény, római katolikus, egyéb. Az egykori zsidó közösség Izrael állam születése – és az arab–izraeli háborúk – kapcsán megszűnt létezni.

Főváros: Tripoli (a nemzetközileg elismert kormány székhelye). Kormányfő: Fájez esz-Szárrádzs. Második legnagyobb város: Bengázi (itt tevékenykedik az „ellenkormány”). A kettős hatalom alternatív vezetője: Halifa Haftar.

Gazdaság: kitermelőipara adja az össztermék 95 százalékát, alapvetően nyersolajat exportál. Fő kiviteli partnerei: Olaszország, Németország, Spanyolország, Franciaország.